

Samofinancovatelnost důchodového systému byla uměle a promyšleně zmařena

NP nasepravda.cz/rozhovory/samofinancovatelnost-duchodoveho-systemu-byla-umele-a-promyslene-zmarena

10 Bře 2023 Rozhovory

Rozhovor týdeníku NAŠE PRAVDA s odborníkem na problematiku důchodů a bývalým poslancem Miroslavem Opálkou

Tak velkou frekvenci slova *důchody* jsme už dlouho ve veřejném prostoru nezaznamenali, co říkáte...

Máte pravdu, i když po pravdě spory o podobu důchodového zabezpečení se v našem prostoru odehrávají již od konce 19. století. V této souvislosti je hojně frekventováno jako mantra i slovo *reforma*, což sice významově znamená přeměnu směřující ke zlepšení, v našem případě důchodového systému, ale o jaké zlepšení má jít, už málokdo ví a vůbec není nijak jasně upřesněno, má-li jít o *parametrické* změny, či *změnu* systému.

Říkal jste, že o důchodech »se bavíme« již od konce 19. století. Co tím máte na mysli?

Jestliže chtěl konzervativní reformátor a politik Rakouska-Uherska hrabě Eduard Taaffe (1833-1895; zemřel v dnešních Nalžovských Horách na Klatovsku – pozn. aut.) po vzoru kancléře Bismarcka zavést důchodové zajištění pracujících, narazil. V první Československé republice se po dlouhých diskusích podařilo zavést poměrně pokrokové důchodové pojištění, ale až od července 1926. Velkostatkáři však ze svých úsporných důvodů nepřipustili důchodové zajištění rolníků.

Po druhé světové válce byl sveden ostrý střet o koncepci všeobecného občanského pojištění s koncepcí stavovskou. Občanský princip byl zaveden až od 1. října 1948 a postupně procházel parametrickými novelami. Například v letech 1956, 1959, 1964, 1975, 1988.

Po roce 1989 přišly společenské změny, a tím i tlak na transformaci důchodového systému. Zákonem č. 94/1994 Sb. byl zaveden tzv. *třetí pilíř*, což je soukromé ekvivalentní kapitálové penzijní pojištění, později změněno na penzijní spoření, a zákonem č. 155/1995 Sb. se upravil tzv. první pilíř státního solidárního důchodového pojištění.

Od té doby prošly tyto i související zákony celou řadou novel – parametrických změn, kterými se měnily či upravovaly ty či ony parametry; například procenta odvodů, doby pojištění, finanční limity pro povinné pojištění, valorizační vzorce apod. Takže by se dalo říci, že jsme stále svědky permanentní »reformy«, jinak by se důchodový systém již dávno zadrhl.

Když jsme svědky permanentní reformy, proč tedy se opět u nás projevila panická atmosféra? A až po volbách, aby vládní strany nezneklidňovaly občany, což mohlo ohrozit jejich volební úspěch, čehož dosáhly.

Celá popřevratová doba byla poznamenána snahami o systémovou změnu. Především šlo a jde o návrat ke stavovskému systému (to znamená ponížení solidarity), což bylo v podstatě částečně realizováno vyčleněním některých skupin do odlišného režimu

(OSVČ, ozbrojené složky, horníci, neplnohodnotná a nekolidující zaměstnání). A také jde o snahu snížit váhu státního solidárního pilíře a převést z něj více financí do soukromého kapitálového penzijního spoření, a tím převést i více zodpovědnosti na jednotlivce, který nemá sílu se individuálně bránit. To byl např. zavedený a záhy zrušený druhý pilíř. Do tohoto úsilí notně dlouhodobě intervenují doporučení OECD, Evropské komise, Mezinárodního měnového fondu, Světové banky, a zejména zájem nadnárodního finančního kapitálu. Rovněž zaměstnavatelé při této příležitosti žádají snížení jejich odvodové zátěže na důchodové pojištění ve státním solidárním pilíři.

Současné krizové politické, hospodářské a inflační dopady přirozeně zkomplikovaly situaci i v důchodovém zajištění občanů. Vládní pravice se znovu drží svých minulých postupů a cílů a vytváří pracovní skupinu (důchodovou komisi) jen ze svého koaličního spektra. A ano, jak jste řekla, své úmysly pravicová vláda *naplno* vyjevuje až nyní, po volbách. Jestli je to solidní vůči občanům? Není.

Může dojít k obnově druhého pilíře, který vyváděl peníze z průběžného penzijního systému, a tím jej finančně podsekával?

Těžko může dnes vládní koalice bezvýhradně tlačit na zvýšení penzijního spoření pracujících v kapitálovém pilíři, když se tam jejich úspory řadu měsíců namísto zhodnocení reálně i nominálně propadají. Navíc se i tyto politické strany »ušpinily« některými populistickými kroky a rovněž přispěly programově ke snížení příjmů do veřejných financí – například zrušení superhrubé mzdy bez zavedení progresivního zdanění, likvidace EET aj. Avizována je však změna motivace tím, že příspěvek státu bude jen u měsíčních položek 500 Kč a více. To je diskriminační, neboť stát takto pomůže jen vícepříjmovým skupinám a úspory z prvního pilíře přesune do třetího pilíře!

Jsou tedy před námi další obrovské deficity ve veřejných rozpočtech a zadlužování budoucích generací. Ani pravostředová koalice, ani pravostředová opozice (protože voliči z Poslanecké sněmovny zástupce levice vypudili) nechce připustit znovuzavedení progresivního zdanění, narovnání daňového systému se zeměmi EU15, větší zdanění odlivu zisku do zahraničí, omezení šedé ekonomiky, spravedlivější přerozdělování nově vytvořených hodnot, vyrovnávání reálných mezd, platů a důchodů s EU15 aj. Svůj ideologický stín prostě koalice, ale ani současná opozice nepřekročí!

A tak, když nejsou dostatečné příjmy, přikročila vláda k omezování výdajů. Ale ne například u výdajů na zbrojení a vyzbrojování Ukrajiny či na podporu problematického neziskového sektoru – mám na mysli zejména politické neziskovky – nebo svých vlastních potřeb a odměn. Největší část státních výdajů přece tvoří výplaty důchodů, na které vybrané pojistné po různých legislativních změnách již nestačí. Samofinancovatelnost důchodového systému bez dalšího zdroje byla v této chvíli uměle a promyšleně zmařena. A tak tu máme znovu dostatečný pravcový argument k rychlým nezbytným změnám. Zatím jen na straně škrtů u valorizací, což znamená reálné snížení důchodů. Zda dojde i k návratům ztracených příjmů, uvidíme. Kde však hledat příčinu nutných mimořádných valorizací? No přece v inflaci! A v její eliminaci, tedy snížení či odstranění, je angažovanost vlády jaksi chladná.

Dle veřejných sdělení se má v tomto volebním období reformovat důchodový systém jen prostřednictvím úprav parametrů, jak doporučuje NERV i nepřeborná řada »nezávislých« ekonomů. Uvidíme.

Ve Sněmovně je předložen návrh na snížení valorizačního vzorce pro červnovou valorizaci důchodů. Ve státní kase, která dofinancovává schodek důchodového účtu, došly peníze, tak vláda hrábne tam, kde je to nejjednodušší...

Tento návrh, o kterém hovoříte, je, jak se zdá, v režimu i obsahu v konfliktu s Ústavou ČR, a tudíž, mírně řečeno, problematický. A prosakuje, že na MPSV i MF se urychleně připravuje balíček legislativních změn prvního a třetího pilíře, neboť je třeba využít čas mezi volbami – nejbližší budou až na jaře 2024 – a je nutné připravit změny před projednáváním státního rozpočtu na rok 2024. Ptám se, zda dojde i na úpravy daňového systému.

Mediální dělostřelecká příprava již probíhá, to je onen humbuk v médiích, a generační konflikt má vládě připravit vstřícnější veřejné mínění, aby se vládní negativní kroky pojímaly pozitivně. Osobně jsem zvědav, jak je pojmu například voliči KDU-ČSL, jejíž předseda Marian Jurečka je jako ministr sociálních věcí garantem připravovaných změn. Určitě se k nim jednotlivě rád opět vyjádřím, až budou po koaličních debatách veřejnosti předloženy.

Tlak na prodloužení věkové hranice pro nárok na starobní důchod na 68 let vyvolal poprask, ozvali se a protestují opoziční komunisté a odbory...

Uvidíme, co vše ve vládním balíčku nalezneme. Je však dobře, že nevoli proti vypuštěnému balónku jsme zaznamenali již nyní. Měla by být ještě širší a společně organizovaná. Nelze rajtovat jen na jednom parametru. Jednak nedošlo k zastropování statutární věkové hranice pro odchod do důchodu u těžkých povolání. Do toho se žádné vládě nechce, šlo by totiž o přiznání, že schválení zákona č. 235/1992 Sb., o zrušení pracovních kategorií, byla chyba.

A jednak jde o zbytečně unáhlený krok, neboť hranice dožití ve zdraví se v ČR neprodlužuje a toto rozhodnutí může být novými politickými reprezentacemi po dalších volbách zvráceno, neboť jeho uplatnění je až v delším horizontu. Jde tedy spíše o symbol reformního kroku, který nyní nikterak neozdraví finanční stabilitu důchodového účtu, respektive státního rozpočtu.

Proč se hranice dožití ve zdraví u nás již neprodluhuje? To žijeme tak nezdravě či naše zdravotnictví není na světové úrovni?

Pravdou je, že vliv na délku života ve zdraví má zejména každý občan sám. Jde o životní styl, nezdravé návyky, prevenci apod. Stát je zodpovědný např. za kvalitu životního a pracovního prostředí i dostupnost zdravotní péče. Zaměstnavatelé zase za bezpečnost zdraví při práci, dodržování předpisů a předcházení otevřeným či skrytým nemocem z povolání. Také nesmíme zapomínat, že v ČR je jeden z nejvyšších ročních pracovních fondů v rámci OECD (délka pracovní doby, počet svátků, délka dovolené...). Proto je u nás tolik invalidních důchodů a po 35 a více odpracovaných letech odchodů do předdůchodů a předčasných důchodů a nemocí v seniorském věku.

Jaký je váš názor na to, že se vláda nechystá snížit valorizaci církevních restitucí? O tom se zcela mlčí.

Podílel jsem se nejen na koncipování přístupů KSČM k důchodové reformě, ale i na sněmovních diskusích kolem pravicové předlohy pro zavedení tzv. církevních restitucí. Nesouhlasil jsem s přijatým řešením tenkrát ani dnes. Inflační doložka a dnešní realita jen dokládají, že některá rozhodnutí (zákony) jsou nedotknutelná (stejně jako dosáhnout dvou procent z HDP na financování zbrojení) a jiná jsou gumová, i když jde o pojištění (důchodové), kterému však stát může kdykoli jednostranně měnit podmínky společenské smlouvy.

Jak se zkoumá, zda seniorky, kterým stát nyní za každé vychované dítě vyplácí Kč 500 jako bonus za jeho výchovu, byly dobrými matkami? A co muži, ti děti nevychovali?

Zda se jedná o výchovné za jedince, který aktivně pracuje a v ČR tvoří HDP i příjmy důchodového pojištění, nebo je nezaměstnatelný, závislý na návykových látkách či ve výkonu trestu, se nezkoumá. Zkoumá se pouze to, zda se více podíleli na jakékoli výchově potomka

matka, či otec. Navíc tímto úkolem byly nově zatíženy OSSZ, což jim nikterak nezávidím. Zejména, až se vyjeví konflikty mezi některými rodiči.

Jak byste schodek v průběžném financování důchodů řešil vy?

Především se musí řešit základní jevy, jako je nízká porodnost, neefektivní školství v přípravě potřebných kvalifikací pro perspektivní obory, malá výkonnost ekonomiky a velký odliv dividend do zahraničí, obrovský deficit a zadlužování příštích generací, problémy s vysokou úhradou dluhové služby a neschopnost splácet jistinu. Dále zhoršování dostupnosti zdravotních služeb a malá dynamika v rozšiřování sociálních služeb, drahé bydlení, nízká soběstačnost ve výrobě strategických komodit (potraviny, léky, energie...), nákup drahých zbraňových systémů nesloužících teritoriální obraně atp.

Shrnuji na závěr: Zásadním problémem je nedobrá demografický vývoj společnosti, špatná národohospodářská politika a neochota vlastníků kapitálu ke spravedlivějšímu přerozdělování nově vytvořených hodnot, což pravicové vlády nedokážou vyřešit.

Máme-li mluvit o reformních krocích, pak je důležité začít na shodě širokého politického spektra, k čemu má sloužit a jak má důchodce zajistit státní pilíř. Pak je možné diskutovat nad tím, které parametry k tomuto cíli poslouží a které jdou proti němu, a jak moc podpořit doplňkové pilíře.

Současná situace je výsledkem parlamentních voleb, tedy konáním voličů, kteří takto rozdali karty. Nově však bude záležet i na vzednutí či na útlumu aktivního veřejného mínění. Braňme se!

Monika HOŘENÍ